

УДК 159.9:005.336.2(477):355.23

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2025.1.8>**Олександр КОВАЛЕНКО**

ад'юнкт кафедри внутрішніх комунікацій інституту стратегічних комунікацій, Національний університет оборони України, підполковник

ORCID: 0000-0001-8612-3674

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ ТА РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ ПОВІТРЯНИХ СИЛ

У статті здійснено комплексний науковий аналіз психологічних особливостей професіогенезу офіцерів Повітряних Сил Збройних Сил України. Проведено системне дослідження психологічних детермінант професійного становлення, розвитку управлінської компетентності та закономірностей трансформації професійної свідомості військових фахівців.

Розкрито методологічну платформу дослідження, що ґрунтується на інтегративному підході, який поєднує концепції професійного становлення особистості та розглядає професійний розвиток як багаторівневу динамічну систему. Представлено історичний, соціально-економічний, інформаційно-технологічний та особистісний виміри професіогенезу, що забезпечують неперервність професійного розвитку та адаптацію до мінливих соціально-професійних контекстів.

Визначено концептуальні положення дослідження на основі теоретичних розвідок вітчизняних психологічних шкіл. Обґрунтовано розуміння професійної ідентичності як системоутворюючого чинника професійної надійності та психологічної готовності до виконання службових завдань в екстремальних умовах.

Охарактеризовано послідовні трансформаційні етапи професійного становлення офіцерів, зокрема тактичний, оперативний і стратегічний рівні інституційної військової освіти, а також етап бойової трансформації психіки офіцера, пов'язаний з безпосередньою участю в бойових діях.

Проаналізовано розвиток суб'єктної активності офіцера як принципово важливий вимір професіогенезу, що передбачає трансформацію від виконавця до суб'єкта складних системних рішень. Виокремлено ключові характеристики професійного розвитку: усвідомлену професійну належність, соціально-рольову ідентифікацію, професійну компетентність та готовність до діяльності в екстремальних умовах.

Запропоновано концептуальні моделі професійного становлення: адаптивну (репродуктивну) та розвивальну (творчу), що передбачає самореалізацію та перманентне професійне вдосконалення. Підкреслено значення креативного підходу до вирішення професійних завдань, формування професійної інтуїції та інноваційності мислення.

Сформульовано аспекти практичних рекомендацій щодо психологічного супроводу професіогенезу офіцерів, що ґрунтуються на диференційованому підході з урахуванням специфіки кожного етапу професійного розвитку. Визначено ключові напрями психологічної підтримки: розвиток психологічної стійкості, формування стресостійкості, підвищення адаптивного потенціалу та забезпечення надійності професійної діяльності в екстремальних умовах.

Ключові слова: професіогенез, управлінська компетентність, офіцери Повітряних Сил, професійна ідентичність, психологічний супровід, суб'єктна активність, професійне становлення, психологічна стійкість.

Oleksandr Kovalenko. PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PROFESSIONAL GENESIS AND DEVELOPMENT OF MANAGERIAL COMPETENCE IN AIR FORCE OFFICERS

The article presents a comprehensive scientific analysis of the psychological features of professional genesis among officers of the Air Force of the Armed Forces of Ukraine. A systematic study of psychological determinants of professional development, managerial competence formation, and patterns of professional consciousness transformation has been conducted.

The methodological framework of the research is based on an integrative approach that combines various concepts of professional identity formation and considers professional development as a multi-level dynamic system. The historical, socio-economic, information-technological, and personal dimensions of professional genesis are presented, which ensure continuous professional development and adaptation to changing socio-professional contexts.

The conceptual foundations of the research are determined based on theoretical explorations of national psychological schools. The understanding of professional identity as a system-forming factor of professional reliability and psychological readiness to perform duties under extreme conditions is substantiated.

The article characterizes sequential transformational stages of officers' professional development, particularly the tactical, operational, and strategic levels of institutional military education, as well as the stage of combat transformation of an officer's psyche associated with direct participation in combat operations.

The development of an officer's subjective agency is analyzed as a fundamentally important dimension of professional genesis, which involves transformation from an executor to a subject of complex systemic decisions. Key characteristics of professional development are identified: conscious professional affiliation, socio-role identification, professional competence, and readiness to perform duties under extreme conditions.

Conceptual models of professional development are proposed: adaptive (reproductive) and developmental (creative), which encompasses self-realization and permanent professional improvement. The significance of a creative approach to solving professional tasks, development of professional intuition, and innovative thinking is emphasized.

Practical recommendations for psychological support of officers' professional genesis are formulated, based on a differentiated approach that considers the specifics of each stage of professional development. Key areas of psychological support are defined: development of psychological resilience, formation of stress resistance, enhancement of adaptive potential, and ensuring reliability of professional activity under extreme conditions.

Key words: professional genesis, managerial competence, Air Force officers, professional identity, psychological support, subjective agency, professional development, psychological resilience.

Постановка проблеми. Наукова проблематика дослідження психологічних особливостей професіогенезу офіцерів Повітряних Сил Збройних Сил України постає надзвичайно релевантною в контексті сучасних соціально-професійних та воєнно-стратегічних трансформацій. Актуальність дослідження зумовлюється комплексом системоутворюючих чинників, серед яких ключову роль відіграють парадигмальні зміни у військово-професійній діяльності, спричинені динамікою геополітичної ситуації та характером сучасних військових конфліктів. Високий рівень невизначеності бойового середовища, стохастичність бойових дій та екстремальна психоемоційна напруженість детермінують необхідність розробки нової методології професійної підготовки військових фахівців. Вагомим фактором також є технологізація та діджиталізація авіаційних систем управління, впровадження високоінтелектуальних комплексів озброєння, що кардинально змінює професійно-психологічний профіль офіцера Повітряних Сил, який постає не лише оператором технічних систем, а й суб'єктом когнітивного та соціально-психологічного управління в умовах гіперкомплексних комунікативних взаємодій. Водночас актуальною залишається імперативна потреба у формуванні нової парадигми психологічної стійкості військовослужбовців, що передбачає розвиток випереджувальних адаптаційних стратегій, когнітивної гнучкості та резильєнтності в умовах перманентних бойових викликів і психотравмуючих чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міждисциплінарний характер проблеми професіогенезу зумовлює необхідність інтеграції теоретико-методологічних підходів з військової психології, психології праці, інженерної психології та акмеології. Фундаментальні наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема О. М. Кокуна, В. І. Осьодла, О. Д. Сафіна, В. В. Стасюка та О. Ф. Хміляра, створили потужне теоретичне підґрунтя для комплексного вивчення професійного становлення військовослужбовців [3].

Проте сучасний контекст воєнних дій вимагає поглибленої наукової рефлексії щодо специфіки професійного розвитку офіцерів Повітряних Сил в умовах безпрецедентних технологічних та соціально-психологічних викликів [5]. Особливої актуальності набувають дослідження динаміки професійної свідомості та ідентичності в умовах бойового досвіду, психологічних механізмів адаптації до постійно трансформованих бойових умов,

когнітивних стратегій прийняття рішень в ситуаціях екстремальної невизначеності.

Мета статті полягає в комплексному науковому аналізі психологічних особливостей професіогенезу офіцерів Повітряних Сил Збройних Сил України, що передбачає системне вивчення психологічних детермінант професійного становлення, розвитку управлінської компетентності, виявлення закономірностей трансформації професійної свідомості.

Реалізація окреслених завдань дозволить не лише поглибити теоретичне розуміння психологічних механізмів професійного розвитку військових фахівців, але й створити інноваційну методологічну платформу для вдосконалення системи професійної підготовки та психологічної підтримки офіцерського складу Повітряних Сил Збройних Сил України.

Виклад основного матеріалу. Професіогенез офіцерів Повітряних Сил Збройних Сил України (далі – ПС ЗСУ) постає як складний, багатовимірний психосоціальний феномен, що відображає системну трансформацію особистості професіонала в контексті військово-професійної діяльності [15].

Концептуальний аналіз наукових розвідок демонструє поліаспектність розуміння професіогенезу, що зумовлює необхідність теоретичного осмислення різних концептуальних підходів до професійного розвитку та виокремлення фундаментальних методологічних перспектив [8].

Концепція В. І. Алещенка презентує дві принципові моделі професійного становлення: адаптивну та розвивальну. Адаптивна модель характеризується репродуктивністю та використанням апробованих стратегій, тоді як модель професійного розвитку передбачає творчу самореалізацію, здатність до перманентного професійного вдосконалення [1].

Особливого значення в контексті професіогенезу набуває категорія професійної ідентичності. За концепцією О. Ф. Хміляра, професійна ідентичність постає як складний психосоціальний феномен, що відображає усвідомлену належність до професійної спільноти [2]. Для офіцерів ПС ЗСУ професійна ідентичність виступає системоутворюючим чинником професійної надійності, психологічної готовності до виконання службових завдань та групової когезії.

Наукові розвідки А. В. Кириченка дозволяють структурувати професійне становлення через послідовність взаємопов'язаних стадій: оптацію, професійну підготовку, адаптацію, первинну та вторинну професіоналізацію, досягнення професійної майстерності [4].

Кожна з цих стадій має специфічні психологічні характеристики та детермінує подальший професійний розвиток.

С. О. Поздишев збагачує розуміння професіогенезу, пропонуючи розглядати професіоналізацію як інтегративний процес формування внутрішніх професійних детермінант [10]. Йдеться не лише про опанування знань, умінь та навичок, але й про глибинні особистісні трансформації, зміну мотиваційних структур та ціннісних орієнтацій.

В. В. Стасюк інтерпретує його як неперервний, планомірний процес професійного розвитку особистості, що розгортається в діалектичній взаємодії особистісних, діяльнісних та соціальних вимірів [5]. Вчений пропонує структурувати професіогенез через послідовні рівні: адаптаційний, компетентнісний, професійної майстерності та професійного наставництва. Такий підхід дозволяє виявити складну динаміку професійного становлення офіцерів, враховуючи специфіку кожного етапу військової кар'єри.

В. В. Ягупов розширює концептуальні горизонти, розглядаючи професійний розвиток як цілеспрямований процес формування суб'єкта військово-професійної діяльності. Принципового значення набувають такі системоутворюючі характеристики, як усвідомлена професійна належність, соціально-рольова ідентифікація, професійна компетентність, здатність до самовизначення та готовність виконувати завдання в екстремальних умовах [20].

Особливої уваги заслуговує концепція В. І. Свистун, яка презентує багаторівневу модель професіоналізму. Виокремлені рівні – від допрофесіоналізму до суперпрофесіоналізму, який характеризується креативним підходом до вирішення професійних завдань, інноваційністю та професійною інтуїцією, що набуває критичного значення в умовах бойових дій [16].

В. І. Осьодло акцентує увагу на суб'єктній активності як визначальному чиннику професійного розвитку офіцерів. Суб'єктність постає інтегративною якістю особистості, що забезпечує самостійність у виборі професійних траєкторій, цілепокладанні та відповідальності за результати діяльності [9].

Узагальнюючи теоретичні підходи, професіогенез офіцерів ПС ЗСУ може бути представлений як багаторівнева динамічна система професійного становлення, що включає історичний, соціально-економічний, інформаційно-технологічний та особистісний виміри. Ця системна цілісність забезпечує неперервний професійний розвиток, адаптацію до мінливих соціально-професійних контекстів та

досягнення високого рівня професійної майстерності.

Професіогенез офіцерів ПС ЗСУ розгортається через послідовні взаємопов'язані періоди, кожен з яких має специфічні психологічні закономірності та детермінанти професійного розвитку. Враховуючи психологічні особливості розвитку управлінської компетентності офіцерів ПС ЗСУ в ході професійної діяльності нами диференційовано десять етапів професіогенезу офіцерів. Розглянемо кожний з них детальніше.

Етап професійного самовизначення до військової служби в ПС ЗСУ характеризується формуванням мотиваційно-ціннісних орієнтацій, усвідомленням специфіки військово-професійної діяльності, розвитком психологічної готовності до військової кар'єри, а також первинним засвоєнням норм і вимог військової служби. Це етап, який передуює початку військової служби. Ключовими психологічними механізмами на етапі професійного самовизначення виступають мотивація до професії, рефлексія, ціннісна регуляція, моделювання професійного майбутнього та прийняття рішення.

Етап професійної підготовки у вищих військово-навчальних закладах (далі – ВВНЗ) характеризується формуванням базової управлінської компетентності, професійно важливих психологічних якостей, військово-професійної спрямованості, професійною соціалізацією та ініціюванням професійної ідентичності. Етап закінчується здобуттям управлінської компетентності тактичного рівня, випуском з ВВНЗ та отриманням первинного офіцерського звання [18]. Психологічні трансформації на цьому етапі пов'язані з інтеріоризацією військово-професійних цінностей, розвитком мотиваційно-ціннісних орієнтацій та становленням професійної «Я-концепції».

Етап професійної адаптації характеризується входженням у реальну управлінську діяльність, зіставленням теоретичних уявлень з початковими практичними реаліями військової служби. Відбувається формування індивідуального управлінського стилю, переосмислення професійних очікувань. Цим етапом розпочинається власне офіцерська служба. Він триває від кількох місяців до одного року. Психологічні особливості включають адаптацію до нормативних вимог військового середовища, розвиток професійно важливих психологічних якостей, професійну ідентифікацію, корекцію професійних уявлень, розвиток професійної рефлексії, формування стійкої професійної мотивації.

На етапі професійного становлення відбувається системне формування професійної майстерності, розвиток управлінської компетентності, спеціальних професійних здібностей та становлення індивідуальної професійної позиції. Він триває до вступу на навчання для здобуття оперативного рівня професійної військової освіти. Принципового значення набувають метакогнітивні стратегії професійного розвитку, здатність до нестандартного мислення та прийняття рішень в умовах невизначеності [11]. Системоутворюючі характеристики включають розвиток управлінської компетентності, професійного мислення, формування військово-професійної компетентності, становлення професійної інтуїції, здатність до самоаналізу та професійного вдосконалення.

Етап професійного зростання характеризується покращенням професійної кваліфікації, вдосконаленням професійних навичок та систематичним просуванням. Цей етап принципово характеризується здобуттям професійної військової освіти оперативного рівня та одночасним розвитком комплексних управлінських здібностей. Психологічний ландшафт цього етапу вирізняється появою системного мислення, компетентностей стратегічного прийняття рішень та поступальним розширенням професійної експертизи.

Упродовж цього періоду офіцери зазнають глибокої психологічної трансформації, під час якої їхня професійна ідентичність починає кристалізуватися. Розвиток лідерських якостей стає вирішальним, виявляючись через набуття складних міжособистісних навичок, включаючи управління командою, мотиваційні стратегії та формування організаційної культури [6]. Особливо важливим психологічним механізмом стає становлення емоційного інтелекту, що дозволяє офіцерам орієнтуватися в складних міжособистісних динаміках та керувати емоційними станами, особливо у середовищах з високим рівнем стресу. Психологічна реструктуризація на цьому етапі передбачає посилення професійної свідомості, що характеризується підвищенням почуття професійної відповідальності, розвитком стратегічних когнітивних структур, формуванням лідерської ідентичності.

Етап професійної зрілості вирізняється високим рівнем розвитку управлінської компетентності, здобуттям оперативного рівня військової освіти та накопиченням професійного досвіду управлінської діяльності на посадах значної організаційної відповідальності. Психологічна архітектура цього етапу характеризується поступальною інтеграцією

професійних та особистісних траєкторій розвитку. Ключовими психологічними новоутвореннями є: формування цілісної професійної Я-концепції, розвиток професійної інтуїції, вдосконалення лідерських та міжособистісних компетентностей. У мотиваційній структурі відбуваються фундаментальні трансформації, де домінантними стають мотиви самореалізації, творчої експресії та служіння суспільству.

Етап професійного вдосконалення є критично важливим у професійному становленні офіцера ПС ЗСУ і характеризується якісно новим рівнем професійної підготовки та системного мислення. На цьому етапі відбувається здобуття стратегічного рівня професійної військової освіти, що передбачає формування у офіцера компетентностей загальнодержавного та міжнародного масштабу [19]. Психологічний профіль офіцера на цьому етапі вирізняється глобальним стратегічним баченням, що виходить далеко за межі вузькопрофесійних уявлень. Він демонструє здатність до системного аналізу складних військово-політичних процесів, інтегруючи знання з різних галузей та демонструючи розвинену міждисциплінарну компетентність. Поглиблена рефлексія професійної діяльності стає не просто методом самоаналізу, а потужним інструментом професійного та особистісного зростання.

Когнітивний розвиток на цьому етапі характеризується формуванням складних когнітивних структур, які дозволяють офіцеру виходити за межі лінійного мислення. Він набуває здатності прогнозувати розвиток військово-політичних ситуацій, розробляти комплексні стратегії та сценарії, інтегрувати знання з різних галузей військової справи. Багатовимірний аналіз складних професійних викликів стає природним способом професійного мислення.

Психологічна архітектура особистості офіцера зазнає фундаментальних трансформацій. Формується стратегічне мислення, що дозволяє розглядати професійні завдання в широкому соціально-політичному контексті. Розвивається системна компетентність, яка передбачає здатність бачити складні взаємозв'язки між різними елементами військової системи [17]. Професійна рефлексія набуває глибокого, майже філософського характеру, а державницька позиція становить органічну частину професійної ідентичності. Офіцер опановує складні міждисциплінарні курси, проходить спеціалізовану підготовку у ВВНЗ, стажується в міжнародних військових інституціях. Важливою складовою

є участь у науково-дослідних проєктах стратегічного характеру, що дозволяє не лише накопичувати знання, але й створювати нове знання.

Після завершення цього етапу офіцер набуває унікальних професійних компетентностей. Він здатен розробляти стратегічні концепції розвитку військових формувань, здійснювати експертну оцінку складних військово-політичних ситуацій, брати безпосередню участь у формуванні військової доктрини. Комплексний аналіз міжнародної безпекової ситуації стає для нього звичним професійним інструментом. Цей етап є ключовим трансформаційним періодом, що готує офіцера до виконання найвищих керівних функцій у системі державної безпеки та оборони. Він перетворює професійного виконавця на стратегічного лідера, здатного приймати доленосні рішення в умовах невизначеності та глобальних викликів.

Окремо слід виділити **етап бойової трансформації** в якому офіцер здобуває досвід безпосередньої участі в бойових діях. Цей етап є визначальним у професійному становленні офіцера ПС ЗСУ, що характеризується докорінною психологічною та професійною трансформацією особистості в екстремальних умовах бойової діяльності. Цей період являє собою унікальний простір професійного та особистісного випробування, де теоретичні знання конвертуються в практичний бойовий досвід, а професійна підготовка перевіряється найвищим можливим стандартом – реальними бойовими умовами [13]. Психологічний профіль офіцера на цьому етапі вирізняється надзвичайною адаптивністю, граничною концентрацією уваги та здатністю приймати критично важливі рішення в умовах постійного психоемоційного напруження. Когнітивні процеси набувають принципово нової якості – вони стають максимально мобілізованими, гнучкими та резистентними до стресових впливів. Традиційні методологічні підходи трансформуються, поступаючись місцем ситуативним стратегіям, що формуються безпосередньо в бойовій обстановці.

Метакогнітивні здібності офіцера виходять на принципово новий рівень функціонування. Відбувається надшвидка оптимізація когнітивних процесів, формування унікальних стратегій вирішення надскладних бойових завдань [14]. Професійна інтуїція перетворюється на потужний інструмент миттєвої оцінки ситуації, прийняття рішень в умовах гострого дефіциту часу та інформації. Офіцер демонструє здатність миттєво інтегрувати різнопланову інформацію, миттєво генеру-

вати нестандартні рішення, що безпосередньо впливають на життя особового складу та хід бойової операції.

Психологічна динаміка цього етапу передбачає формування унікальних особистісних конструктів, що дозволяють не лише витримувати екстремальні навантаження, але й перетворювати бойовий стрес на потужний ресурс професійного зростання. Відбувається радикальне переформатування внутрішньої картини світу, де толерантність до невизначеності перетворюється на фундаментальну професійну компетентність [12]. Проактивна професійна позиція набуває характеру випереджальної адаптації – здатності не просто реагувати на зміни бойової обстановки, але й активно формувати її.

Безперервне прагнення до професійного самовдосконалення трансформується з абстрактної академічної мети на екзистенційну необхідність. Кожен бойовий досвід сприймається як унікальна можливість професійного та особистісного зростання, простір миттєвої актуалізації всіх набутих компетентностей. Офіцер перетворюється з виконавця на активного суб'єкта бойової діяльності, здатного генерувати нові професійні стратегії та підходи безпосередньо в процесі бойового зіткнення.

Цей етап є не просто черговим періодом професійного становлення, а справжньою психологічною революцією, що назавжди змінює професійну свідомість офіцера, перетворюючи його на унікального фахівця, здатного ефективно діяти в найскладніших, непередбачуваних умовах сучасного бойового середовища.

Етап психологічної реінтеграції та професійної реадаптації характеризується складними психологічними викликами, що виникають після інтенсивного бойового досвіду. Він включає комплексне психологічне опрацювання набутого досвіду, інтеграцію травматичних спогадів та мінімізацію потенційних негативних наслідків, зокрема посттравматичного стресового розладу [19]. На цьому етапі ключовим аспектом є психологічна реконструкція, яка передбачає рефлексивне осмислення професійного досвіду, трансформацію професійної ідентичності, розвиток адаптивних копінг-механізмів та екзистенційну переоцінку професійних і особистісних цінностей. Важливою складовою є також психологічний супровід, що спрямований на подолання бар'єрів адаптації, відновлення психоемоційної рівноваги та інтеграцію бойового досвіду в цілісну професійну Я-концепцію.

Окремо можливо виділити **етап професійного наставництва**, який у процесі професіогенезу відображає кульмінацію професійної майстерності офіцерів. На цьому етапі вони трансформуються з досвідчених практиків у творців інституційного знання, що сприяє стратегічній еволюції військової доктрини та розвитку військової професійної культури [7]. Основні характеристики цього етапу включають генеративність як прагнення передати знання і підтримати професійні традиції, систематичну концептуалізацію професійного досвіду, розробку комплексних освітніх методологій та формування професійної мудрості як вищої форми знання.

Методологічний аналіз етапів професіогенезу підкреслює критичну важливість розуміння психологічних механізмів професійного розвитку офіцерів. Виділені етапи демонструють нелінійність та взаємопов'язаність процесів професійного становлення, залежність розвитку управлінської компетентності від індивідуально-психологічних особливостей особи та вплив соціально-історичного контексту на професійну динаміку. Особливої актуальності ці питання набувають у контексті сучасних військових трансформацій, коли процеси професійного розвитку офіцерів суттєво прискорюються та ускладнюються.

Висновки. Професіогенез офіцерів ПС ЗСУ являє собою складний, багатовимірний психосоціальний феномен, що відображає системну трансформацію особистості професіонала в контексті військово-професійної діяльності. Дослідження психологічних детермінант професійного становлення постає критично важливим науковим напрямком, який дозволяє розкрити глибинні механізми професійного розвитку військових фахівців.

Методологічна платформа дослідження ґрунтується на інтегративному підході, що поєднує різні наукові концепції професійного становлення особистості. Професійний розвиток офіцерів ПС ЗСУ розглядається як багаторівнева динамічна система, яка включає історичний, соціально-економічний, інформаційно-технологічний та особистісний виміри. Це забезпечує неперервний професійний розвиток, адаптацію до мінливих соціально-професійних контекстів та досягнення високого рівня професійної майстерності.

Концептуальні положення дослідження базуються на теоретичних розвідках вітчизняних психологічних шкіл, зокрема працях В. І. Осьодло, О. Ф. Хмільра, В. В. Стасюка, В. І. Алещенка, В. І. Свистун та інших науковців. Принципового значення набуває розуміння професійної ідентичності як системоут-

ворюючого чинника професійної надійності та психологічної готовності до виконання службових завдань.

Професійне становлення офіцерів ПС ЗСУ характеризується послідовними трансформаційними етапами формування і розвитку управлінської компетентності. Три з яких пов'язані з інституційною професійною військовою освітою: тактичного, оперативного і стратегічного рівнів. Окремо виділяється етап бойової трансформації психіки офіцера, пов'язаний з безпосередньою участю в бойових діях.

Принципово важливим виміром професіогенезу є розвиток суб'єктної активності офіцера. Професійне становлення передбачає трансформацію від виконавця до суб'єкта складних системних рішень, здатного до прогностичної та інноваційної діяльності. Ключовими характеристиками такого розвитку виступають усвідомлена професійна належність, соціально-рольова ідентифікація, професійна компетентність та готовність виконувати службові завдання в екстремальних умовах.

Теоретичний аналіз дозволяє виокремити концептуальні моделі професійного становлення: адаптивну, що характеризується репродуктивністю, та розвивальну, яка передбачає творчу самореалізацію та перманентне професійне вдосконалення. Особливого значення набуває креативний підхід до вирішення професійних завдань, що виявляється у формуванні професійної інтуїції, інноваційності мислення та здатності приймати нестандартні рішення.

Підсумовуючи, професіогенез офіцерів ПС ЗСУ постає як складний, багатовекторний процес професійного становлення, що включає неперервні особистісні трансформації, розвиток професійної компетентності, формування унікального професійного потенціалу. Він охоплює весь життєвий цикл професійної діяльності – від первинного професійного самовизначення до досягнення вищих щаблів професійної майстерності та наставництва.

Практичні рекомендації щодо психологічного супроводу професіогенезу офіцерів Повітряних Сил мають базуватися на диференційованому підході, що враховує специфіку кожного етапу професійного розвитку. Психологічне забезпечення повинно бути спрямоване на створення оптимальних умов для професійного зростання, формування професійно важливих психологічних якостей та надання превентивної і корекційної психологічної підтримки. Ключовими напрямками такої підтримки є розвиток психологічної стійкості, формування стресостійкості, підвищення адаптивного потенціалу та забезпечення надійності професійної діяльності в екстремальних умовах.

Література:

1. Алещенко В. І. Військова психологія: ретроспективний аналіз та подальший розвиток. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2015. № 2. С. 46–53.
2. Борисюк О. М. Психологічні особливості розвитку управлінської компетентності у майбутніх офіцерів національної поліції України : дис. ... канд. психол. наук. Харків, 2017. 243 с.
3. Денисенко Є. В. Управлінська компетентність керівника військового підрозділу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 64, т. 1. С. 139–144. DOI: 10.32782/2663-6085/2023/64.1.27
4. Коваленко О. В. Вплив особистісних характеристик на формування управлінської компетентності у офіцерів оперативного рівня: психологічний аналіз. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 3 (37). С. 861–871. DOI: 10.52058/2786-4952-2024-3(37)-861-871
5. Ковальчук О. П. Психологічні особливості професійної мотивації офіцерів Повітряних Сил Збройних сил України : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.09. Київ, 2013. 198 с.
6. Курс офіцерів об'єднаних штабів оперативного рівня L-3 / Національний університет оборони України. Київ, 2020. 20 с.
7. Мацевко Т. М. Психологічні особливості розвитку управлінської компетентності майбутніх магістрів військового профілю : дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2007. 220 с.
8. Музичко Л. Т. Психологічна компетентність військових керівників в умовах бойових дій. *Psychological journal*. 2021. Vol. 7, iss. 7 (51). С. 59–67. DOI: 10.31108/1.2021.7.7
9. Осьодло В. І. Психологія професійного становлення офіцера. Київ : ПП «Золоті ворота», 2012. 354 с.
10. Поздишев С. О. Психологічний аналіз професіограми офіцера оперативно-тактичної підготовки до управлінської діяльності. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 26. С. 478–493.
11. Пристай О. В. Психологічні умови формування управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти : дис. ... д-ра філософії. Київ, 2023. 274 с.
12. Психологія управління військами : підручник / В. І. Осьодло та ін. ; за заг. ред. В. В. Стасюка. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ : НУОУ, 2024. 532 с.
13. Психологічні аспекти виконання військовослужбовцями Збройних Сил України завдань за призначенням : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. Клочкова. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2023. 561 с.
14. Психологічне забезпечення Збройних Сил України : навч.-метод. посіб. / Р. Ч. Мамедов та ін. ; за заг. ред. В. Клочкова. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2023. 213 с.
15. Сафін О. Д. Психологія управлінської діяльності командира : навч. посіб. Хмельницький : Вид-во АПВУ, 1997. 149 с.
16. Свистун В. І., Ягупов В. В., Кришталь М. А., Король В. М. Управлінська культура і компетентність керівників як системна психолого-педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні та психологічні науки*. 2013. № 4(69). С. 291–301. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/2747> (дата звернення: 25.03.2025).
17. Тарасюк Ю. М. Формування управлінської компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із військового управління. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 26. С. 164–167. DOI: 10.32843/2663-6085/2020/26.32
18. Тракалюк О. Л. Розвиток фахової компетентності посадових осіб кадрових органів Збройних сил України у системі післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2020. 324 с.
19. Фурман А. А. Психологія смисложиттєвого розвитку особистості : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 508 с.
20. Ягупов В. В. Військова психологія : підручник. Київ : ТанDEM, 2004. 656 с.